

DOSAR

Pitua - Casa Domnească

Historicul proiectului de restaurare

- Honoring - 1981.

- Donatie ob.

H. Bel's

Proiect de Edificație
30/VI-1981

Casa Domnească de la Putna
al proiectului de restaurare

Clădirea din stânga Casei Domnești, aflată pe latura de Sud a curții mănăstirii, este ultima din cuprinsul incintei rămășiță ne-încadrată în proiectul de restaurare generală efectuată în ultimii ani, la această ~~veche~~ ~~apără~~.

Situată după tradiție pe locul fostelor Case Domnești din vremea lui Ștefan cel Mare, ea nu mai păstrează în înfățișarea actuală, nimic din arhitectura sa inițială, prezentându-se sub forma unei lungi construcții de plan dreptunghiular, cu un singur nivel, cu planșee de lemn și învelitoare de țiglă, încadrată la ambele capete de câte un rând de beciuri adânci de piatră și cărămidă cu boltirea caracteristică a veacului al XIX-lea de când au fost adăugate.

Întreaga clădire, cu ziduri groase de cărămidă și cu fatadele temenite tratate cu modernitatea clasică obisnuită ~~epocii~~ aceluia veac, poartă pecetea arhitecturii oficiale provinciale a imperiului Habsburgic, străină și cu totul nepotrivită în ambianța de arhitectură medievală moldovenească din incinta mănăstirii.

Fără de acest aspect ne-integrat ansamblului, față de starea degradată a fatadelor rămase de ani ne-îngrijite și mai ales față de pericolul de contaminare datorat invadării ciupercii "merulius lacrimans" ce a infectat lemnăria planșelor, constituind astfel o gravă amenințare pentru valoroasele exponate adăpostite în muzeul alăturat, a fost pusă în discuție propunerea unei dărâmări totale în folosul extinderii spațiului verde înconjurător.

Dar sondajele arheologice efectuate între-timp, care au descoperit existența sub planșeul părții centrale a clădirii, a unor vestigii din construcția lui Ștefan cel Mare, confirmând astfel

valoarea documentară a unui relief austriac păstrat în arhiva mănăstirii, datând din 17 dinaintea prefacerilor făcute atunci, au creat posibilitatea unei încercări de restaurare. Pe de altă parte, amploarea și aspectul ne-economic al unei asemenea lucrări de demolare integrală a unor ziduri de 60 cm. grosime în bună stare de conservare, putea fi cu greu justificată și acceptată față de nevoile gospodărești cerând menținerea măcar parțială, a spațiilor locuibile existente.

De aceea propunerea dăruimării, discutată la fața locului de către reprezentanții Consiliului Culturii, Mitropoliei Moldovei și autorităților județene la data de 9-III-1981, a fost înlocuită prin recomandarea întocmirii unui proiect de conservare, asanare și restaurare bazat pe o prealabilă și extinsă cercetare arheologică necesară precizării formelor și dimensiunilor planimetrice ale fostei clădiri și să reperați elementele de arhitectură păstrate în umplutura de sub planșeul parterului.

La terminarea acestor cercetări au fost prezentate de către colectivul de arheologi rezultatele și concluziile obținute. N).

- Vestigiile zidurilor veacului al XV-lea s'au găsit grupate în zona centrală a clădirii, parțial distruse sau încălcate de zidurile ulterioare coborâte până la nivelul fundațiilor, aparținând distribuției noi a încăperilor ridicate deasupra.
- În afara acestei amplasări centrale, ambele capete cu beciurile lor respective sunt construcții mai recente datând din epoca de prefaceri petrecute la 1854.
- Au fost recuperate tot odată numeroase fragmente de piatră sculptată și profilată putând fi refolosite în opera de restaurare.

În analizarea datelor obținute apare de la prima vedere faptul curios al prezentei în aceste ruini, a unei juxtapuneri a două corpuri de largime și adâncime diferite, despărțite

2) N. Stoicescu. Repertoriul monumentelor medievale din Moldova
1974 pg. 672

Măscu D. Valer
Alexandru Radulescu
Radu Căseanu

20-11-1981

Ab

printr'un zid comun ~~constatată~~ ^{dar ambele contemporane} sau nu multă mai târziu.

Jumătatea dinspre Est este mai îngustă, cu zidul spre Nord mai retras față de cel ^{exterior} ~~actual~~, arcă pardoseala la minus 2,20 m. sub nivelul parterului și este împărțită în două printr'un perete median în sensul lungimii, străpuns de trei arcade și intersectat de un zid transversal cu două arcade.

Totul este realizat din pile și boltari de piatră masivă și fătuită cu mușchide țepite cu găje, într'un fel nemaîntâlnit la asemenea construcții, după cum se poate constata din cer. ce o'a păstrat încă pe loc.

Jumătatea cealaltă dinspre Vest deapărțită prin peretele comun menționat, este mai mare, înscăisă între zidurile exterioare existente, dar în schimb mai adâncă, pardoseala fiind coborâtă la minus 3,70 m. sub cota parterului, și cuprinde o singură sală mare împărțită inițial în două părți egale în sensul lungimii printr'un perete median cu aceleași pile și arcade ca și cele vecine, nu mai păstrează astăzi din vechea distribuție decât un singur rând din fostele pile și are tot spațiul compartimentat prin zidurile transversale deapărțitoare ale încăperilor de la partea, coborâte până la nivelul fundațiilor după cum s'a arătat mai sus.

Sala se prelungește spre Vest până la zidul beciurilor veacului al XIX-lea ce încadrează clădirea pe această latură.

Deși datele puse astfel la îndemâna proiectării au fost deosebit de prețioase, mai ales în ce privește restaurarea nivelului din anul ^{ca} ~~unde~~, cu toate distrugerile pililor și boltilor, vor putea totuși fi reînălțate în condiții satisfăcătoare - Dar, ele nu sunt nici pe departe de folos, în afara recuperării fragmentelor de ancastramente pentru asigurarea unei reconstrucții a elevației intru cât au confirmat că, de la nivelul solului în sus, nu mai există nimic din zidurile veacului al XV-lea

În consecința o restaurare propriu zisă în condițiile științifice pretinse de o lucrare de asemenea importantă, nu mai putea fi posibilă. Dar, pe de altă parte, nici menținerea situației actuale, chiar în cazul efectuării unor reparații radicale, nu mai putea fi nici ea admisă în cadrul celei mai de seamă ctitorii a lui Ștefan cel Mare. So cerea deci realizarea unei înfățișări noi, la un nivel corespunzător aceluia ce putea să îl fi avut vechile Case Domnești dispărute în elevație.

Pentru stabilirea Temei de proiectare, au fost purtate cu Mitropolia Moldovei și Sucevei și cu conducerea mănăstirii numeroase consultări concretizate în schițe și propuneri prezentate Consiliului Cultural la data de 17-III-1981, iar concluziile și recomandările obținute au fost incluse în redactarea proiectului care s'a înscris în următoarele puncte de reper:

- Valorificarea subsolului ^{Estic} care păstrează singurele vestigii autentice printr-o reconstituire științifică, și prin organizarea unui circuit de vizitare.
- Restrukturarea compartimentării interioare în funcție de noul program de folosință stabilit de beneficiar, cu respectarea maximă a zidurilor actuale și adaptarea unui etaj necesitate de amplasarea dezvoltării acestui program; Supraînălțare de altfel justificată prin dovezile existenței sale inițiale constatată într-un relevu austriac ~~de la~~ datând din 18, contemporan cu dăruimările și prefăcările executate atunci. 2)
- 3) Acest relevu păstrat în arhiva mănăstirii, readus la scară metrică s'a dovedit a fi foarte precis în ce privește planurile dar fără relevu elevațiilor. (4 pazei dela începutul sec. al XIX-lea Vezi Gh. Șion - Casa Domnească de la Putna - Propuneri de reconstituire comunicate la Sesiunea Muzeului de Istorie al Transilvaniei Cluj-Napoca din 27-V-1982

- Subordonarea volumelor și înălțimilor clădirii astfel supraetajată, față de biserică și turnul Tegarului vecin, care trebuie să rămână obiecte principale în cadrul incintei
- Prelucrarea înălțării elevațiilor, pe bază de analogie cu monumentele epocii și prin liberă interpretare de către proiectanți a datelor obținute prin studii comparative, ținând seama totodată de recomandarea cerută în avizare pentru evidențierea corpului central cuprinzând vestigiile veacului al XV-lea, față de clădirile veacului al XIX-lea adăugate la ambele capete Est și Vest.
- Folosirea tehnicii moderne a betonului armat în planșele centurii și stâlpii de rezistență ascunși în zidărie și eliminarea în măsura posibilului a materialului lemnos pentru a împiedica reapariția ciupercii.

4) ^{Prezentarea proiectului}
 Restaurarea, ~~proiectarea~~ ^{reabilitarea} din clădirea veacului al XV-lea
 Reconstituirea sălii din subsol va fi realizată prin deșchidarea
 zidurilor veacului al XIX-lea pentru readucerea la vechile dimensi-
 unii și refacerea arhitecturii inițiale prin amastiloza și comp-
 lectare a pililor și arcașilor cu bolouri și bolturi de piatră identici.
 Peretii perimetrali vor fi de asemenea complecțati în partea
 superioară și prevăguli cu ferestre similare cu cele existente la
 Cetatea Neamț, iar bolturile vor fi refăcute în semicilindru cu
 zidărie de cărămidă la fel cu bolturile locuințelor epocii și cu
 indicațiile date prin săpături.

Pentru circuitul de vizitare s'a prevăguit crearea unei terase
 de acces prin demolarea capătului Estic al clădirii pe două
 travee, ^{folosită} pentru vederea panoramică a ruinelor adosate
 zidului de incintă cât și pentru conducerea vizitatorilor către
 intrarea la subsol prin mijlocirea unui pridvor cu arcade
 alipit clădirii. ^{Accesul} terasa este legată prin trepte ~~exterioare~~ de nivelul
 de calcare exterior ^{este}.

Din pridvor se pătrunde în interior și se coboară la sub-sol unde, după străbaterea baciului fumos boltit existent, și surirea unui rând de trepte cuprinse într-o sală intermediară, se ajunge în fața ușii de intrare a încăperii restaurate.

Aici în această sală intermediară, care este situată ^{de fapt} în fostul spațiu exterior al construcției veacului al XIX^{lea}, au fost descoperite în cursul săpăturilor arheologice ~~o~~ osemintele aflate sub fundațiile inițiale, denotând o vîetuire monahală anterioară acestora.

Din motive muzeale ~~existente~~, circuitul de vizitare al publicului a fost prevăzut cu sens unic.

Jumătatea din spate Vest a spațiului ^{central} care se întinde până la baciurile veacului al XIX^{lea} aflate la capătul opus al clădirii, și care are după cum s'a spus o lățime și adâncime mai mare cuprindea inițial o singură sală de mari dimensiuni, împărțită în două părți egale în sensul lungimii de un perete median din pile și arcade similare cu cele vecine, din care nu se mai păstrează însă decât blocurile de baci ale acelor pile. Dar încercarea unei reconstituiri în cazul de față nu prezintă aceleași posibilități din cauza prezenței numeroaselor ziduri transversale susținătoare ale compartimentării parterului, coborâte până la nivelul pardoselii, a căror îmbătureare ar atrage un volum de cheilucii excesiv. De aceea s'a prevăzut doar o intervenție limitată căutându-se o evidențiere a baciilor de pile prin deschiderea de arcade pentru posibilitatea circulației de-a lungul lor, menținându-se însă pe loc compartimentarea existentă. Accesul în acest spațiu nu va intra în circuitul de vizitare și va rămâne rezervat nevoilor gospodărești ale mănăstirii.

2) ~~Recondiționarea~~ Recondiționarea elevației

Problemele puse în fața proiectanților pentru această parte

a proiectului, mai complexă și mai anevoioasă decât primele nemai fiind încadrate în regulile reconstituirii, ci intrând în domeniul interpretărilor și părerilor personale susceptibile ca atare de a fi criticate, trebuiau să răspundă cerințelor a două categorii de lucrări de natură diferită:

- a- Introducerea în compartimentarea actuală a zidurilor parterului și în spațiul amplificat prin adăugirea unui etaj din cauza amplorării dezvoltării ternei cerute, a tuturor acestor încăperi stabilite prin noul program de folosință
- b- Alegerea unei expresii noi în prezentarea fatadelor, legată de recomandarea accentuării unei diferențieri între corpul central menit să reprezinte construcția veacului al XV-lea și corpurile laterale ale veacului al XIX-lea precum și de dorința integrării noului aspect al clădirii în ambianța arhitecturii medievale a incintei.

Aceste condiții au fost introduse și realizate în proiect, după cum urmează:

- Volumul nucleului central, din cauza refacerii boltilor din subsol și a decalării planșelor interioare rezultată a fost împărțit în două părți cu nivele diferite, despărțite între ele printr-un vestibul al intrării unde au fost cuprinsă scările de acces necesare. Spre Est, deasupra subsolului boltit, s-a păstrat, conform programului, o mare sală de recepție, cu nișe-arcade în pereții laterali, acoperită cu bolti de penetrații de felul celor ce au existat inițial la corpul de gardă al Cetății Neamț. Spre Vest, datorită decalării de planșee menționată, s-au putut amenaja în spațiile celor două nivele supraipuse, o trapeză ~~mare~~ la parter și o locuință oficială la etaj, învecinate cu anexele aferente.

Ambele părți au fost înscrise într-o singură cornișă de piatră situată la înălțimea braului median al bisericii vecine.

Pentru marcarea intrării principale a fost totolată imagi-
nata crearea unui portic monumental inspirat după porticul -
tuar al bisericii din Bălănești, amplasat pe locul fostului pridvor
indicat în releveul austriac, iar pentru rezolvarea problemei puse
de retragerea spre interior a zidului sălii mari de la alinia-
mentul general al fatadei sud, care ar fi atras complicități de
acoperis, a fost prevăguit un rând de stâlpi-contrafort¹ susținând
cornișa pe o singură linie.

Prin ridicarea lor a fost deosemeni posibilă inserarea unei
terase-belvedere îndreptată spre ruinele arheologice din fată.

În cuprinsul corpurilor laterale au fost introduse bucătaria
cu anexele sale la parter și un sir de locuințe cu grupuri sanitare
la etaj pe latura de Vest, și câteva încăperi de natură administrativă
mărginite de un pridvor deschis, pe latura opusă dinopre Est.

- Pentru noua înfățișare a fatadelor corpului principal, ideea
conducătoare urmărită de proiectanți, a fost căutarea unei integrări
lor în ambianța incintei fără contrastele supărătoare ce ar fi
apărut în cazul încercării unei exprimări în spiritul arhitecturii
gilelor noastre. S'a preferat așa dar ca, prin analogie cu monu-
mentele contemporane încă existente, să fie menținută aparența
masivă a volumelor cu predominarea plinurilor asupra golurilor
caracteristică acelei arhitecturi, și s'a folosit pentru realizarea
acestui scop, introducerea elementelor decorative ale pietrei
făcuite și a ceramicii specifice epocii.

De aici ^{recuperate} toate fragmentele de piatră ale ancadramentelor de
uși și ferestre care puteau contribui la apariția părților componente
autentice ale clădirii, au fost re-puse în operă, și) chiar fără a se
cunoaște amplasarea sau chiar datarea lor inițială, socotindu-se

- 2) Printre acestea trebuiesc semnalate acele timpuri de piatră netraporate folosite
inițial la partea superioară a golului de fereastră, ornamentate prin
reliefașe cu motive gotice, care cu totul excepțional în arhitectura veacului
al xv-lea singurul exemplu de alieș natural fiind descoperit la fereastră
grăpșitei bisericii mănăstirii Neamț.

de altfel mai importanta asigurarea bunei ~~si~~ conservării pe viitor prin incorporarea lor în zidărie, decât prin adăpostirea și expunerea într-o sală de muzeu.

În finisarea fațadelor, pe lângă re folosirea acestor fragmente, s'a prevăguit o execuție cu piatră brută și fătuită a soclului în porțiunile unde zidăria actuală de cărămidă urmează să fi refăcută sau înbrăcătă cu placaj, și o tratare a elevației cu o tencuială ștersă în strat subțire, și cu o friză de discuri smălțuite sub cornișa de lemnul celor apărute în mod curent în acea epocă.

Totodată a fost adăogată în fațada principală; dar fără vre-o confirmare arheologică, un balcon cu balustradă de piatră sculptată cu motive reliefate, pe baza unui interesant fragment cu împletitură decorativă putând fi aparținut unui soclu de mormânt similar cu cele aflate la bisericile din Piatra Neamț și mănăstirea Bistrița.

Cât privește fațadele corpurilor laterale, ele vor rămâne tencuite simplu, fără elemente de piatră, ~~dar~~ ^{și} altă modernizare profilată, dar, în ideea înlăturarea monotoniei unui perete lipsit de orî și ce variație decorativă, vor fi adăogate în schind pe latura dinspre Vest un șir de galerie cu stâlpi și console de Roman de aspect mănăstiresc, în genul celei de la mănăstirea Neamț.

În sfârșit pentru alegerea formelor de acoperiș care vor contribui în cea mai mare măsură la desăvârșirea aspectului exterior urmărit, s'a dat preferința acelor siluete înalte cu pante nepegi și streșimi largi atât de caracteristice pentru epoca lui Ștefan cel Mare, ilustrate prin chiar vederea de ansamblu de la Putna reprezentată în tabloul în ulei din 1757, înainte de prefacerea lui Iacob Putneanul, aflat până nu de mult în păstrarea Mănăstirii 5)

5) Vezi C. A. Romstorfer Kloster Putna p. 9 Cernăuți 1904

Proiectul, întocmit în condițiile de mai sus, la nivel de proiect tehnic scara 1:100 pentru partea de arhitectură, a fost prezentat și aprobat cu unele recomandări privind detalii de fațadă, în ședința de avizare a Consiliului Culturii la data de 11-VIII-1981, și apoi la 2-IX-1981 în fața forurilor județene la Suceava.

Prezentat din nou, după însușirea și includerii recomandărilor primite, la nivel de proiect de execuție scara 1:50, a fost aprobat la Consiliul Culturii la 1-XII-1981 și predat la Suceava pentru complectarea părților de rezistență și instalație de către Institutul de proiectare local.

În ședința Consiliului de Cultură din 15-VI-1982, proiectul a fost avizat definitiv, la o valoare de investiție de 4.368.000 lei 6)

arhitecți Stefan Balo
~~Virgil Antonescu~~ 1-VII-1982

- 6) Cu toată avizarea finală ce încheie terminarea proiectării, soluțiile prezentate nu cuprind încă unele puncte rămase încă susceptibile să atragă modificări pe parcurs în cursul execuției.
- Profilul zonei exterioare a joncțiunii celor două corpuri centrale, nu a putut încă fi cercetată din cauza prezentei grupurilor sanitare ale vechii al XIX-lea încă nedemolată.
  - Situația reală a precipitării zăpezii de închidere spre Vest la nivelul fundatiilor din vecini, nu a fost încă lămurită.
  - Existența sub nivelul solului, a construcției indicată în releveul austriac, în fața capătului Vestic a clădirii actuale, nu a putut fi verificată și va trebui urmărită în cursul lucrărilor.
  - Rezolvarea finală a porții drumului de străji pentru accesul la etajul turnului logorului, a rămas pentru o etapă ulterioară după demolările prevăzute pentru crearea accesului carosabil spre curtea gospodărească ce se va amenaja în spatele clădirii.

Casa Domnescă de la Putna
Istoricul proiectului de restaurare

Poroleonul pieselor desenate

1. Planul subsolului	scara 1:200
2. Planul parterului	" "
3. Planul etajului	" "
4. Fațada principală	" "
~~5. Fațada posterioară~~	" "
5-6- Secțiunea longitudinală 1-1	" "
6-7- Secțiune transversală 1-1	" 1:100
7-8- Secțiune transversală 2-2	" 1:100